

FAZEKAS SÁNDOR

KI LEHETETT MINDSZENTI GÁBOR?

Az emlékirat keletkezésének problémája

Néhány évvel ezelőtt¹ a 16. századi emlékirat körüli homályt megkerülve igyekeztem nem az irat keletkezésével és a szerzőséggel, hanem annak tartalmával foglalkozni. Narratológiai elemzésem legfontosabb hozadékanak az a felismerés bizonyult, hogy az iratot egy gondosan megszerkesztett munkának kell tekintenünk, mely pusztán eseménytörténetnél jóval többet nyújt: Szapolyai felmagasztalása érdekében megváltoztatja az időrendet, és tudatosan szimbólumokat alkalmaz. A kortárs eseménytörténettel való részletes összevetés során ismét nyilvánvalóvá vált az a történészek által már korábban is elfogadott tény, hogy az irat nem áll ellentmondásban egyetlen ma ismert kortárs történeti forrással sem. Mindezek a jellemzők (a gondos szerkesztés és a szinte teljes korhűség) az irat eredetiségét támasztják alá; az, hogy a mű csak Kemény másolatából ismeretes, önmagában nem elegendő bizonyíték a hamisítás ténye mellett, mint ahogyan azt Mályusz Elemér egy posztumusz tanulmánya² állítja. Az alábbiakban két olyan homályos kérdést próbálok körüljárni, mely az irat értékelését nagy mértékben megnehezíti: a kéziratos másolat jellemzőinek, sorsának, keletkezésének problémáját, illetve a szerzőség kérdését. Nézetem szerint a Kemény másolatának vizsgálatával rendelkezésre álló többletinformációk lehetővé teszik egy olyan hipotézis megalkotását, mely talán csökkentheti a mű körüli homályt.

Már korábban is beszámoltam a mű egyetlen ismert, Kemény József által készített kéziratos másolatának előkerüléséről; első lépésként összegzem azokat az eredményeket, melyek a kézirat átírásával, a tanulmány megjelenése után gyűltek össze.

A művet először Kemény József jelentette meg, 1837-ben.³ Az ismeretes előszó arról ad hírt, hogy a művet Benkő József fedezte fel, aki maga is tervezte az emlékirat kiadását. Kemény ezt abból gondolhatta, hogy a Benkő-féle másolat egy nyomdába szánt kéziratnak tűnik: külön címlappal és rövid latin előszóval van ellátva. Az előszó szerint az iratot Benkő 1789-ben fedezte fel Marosvásárhelyen, Teleki Lajos gróf jóvoltából. A Benkő által autográfának vélt kéziratot a kutató egy országgyűlési iratokat tartalmazó kódexben találta, amelynek azonban nyoma veszett, akárcsak Benkő másolatának.

¹ „Ez szomorú gyász hír megvitelére.” *Mindszenti Gábor emlékiratáról*, ItK, 2003, 243–261.

² MÁLYUSZ Elemér, *Kemény József „könyvhamisításai”*, MKsz, 1993, 192–197.

³ *Erdélyország történetei tára*, I, kiad., bev. KEMÉNY József, NAGYAJTAY KÖVÁCS István, Kolozsvár, 1837.

Eckhardt Sándor⁴ leírta ugyan Kemény Benkő művéről készült másolatát, de azt ő még (a latin előszó miatt) nem Kemény, hanem Benkő másolatának tartotta, nyilván a címlap miatt. Mályusz Elemér említett tanulmányában oklevél- és könyvészeti hamisításai miatt támadja Keményt; ennek kapcsán hozza szóba az iratot, melyet egy mondattal hamisítványnak minősít. Ennek igazolására Mályusz azt az egyetlen érvet használja, hogy megállapította: a kézirat nem Benkő, hanem Kemény József kézírása. Kemény kéziratát tudomásom szerint utoljára Eckhardt Sándor említett tanulmánya vizsgálta meg alaposan; az alábbiakban a kézirat bemutatására teszek kísérletet, majd igyekszem a mű keletkezésével kapcsolatosan is egy olyan elméletet bemutatni, amely magyarázatot kínál annak nehezen értelmezhető sajátosságaira.

Az elveszettnek hitt Kemény-féle kéziratra kérésemre Kruppa Tamás bukkant rá, aki a Kolozsvári Akadémiai Könyvtár kéziratai között, Kemény József hagyatékában talált a másolatra.⁵ Noha a kutatók figyelme a korábbi kéziratokra, elsősorban a titokzatos országgyűlési iratokat tartalmazó kódexre irányult, Kemény kéziratos másolata több okból is megérdemli a figyelmünket, olyannyira, hogy érdemes azt újból kiadni. Az első indok igen kézenfekvő: az irat a kéziratban egy sorral hosszabb, mint a mű összes nyomtatott kiadásában.

A nyomtatott kiadásokban a harmadik bekezdés egy szakasza a következőképpen szerepel: „...az király urunk ő felsége, mű kegyelmes urunk egyezéséből elhatározzák: hogy Török Bálint uram és Petrovics Péter uram tüstént jó válogatott hadakkal, népekkel induljanak meg az vajda uramék ellen Erdélybe. Azon közben meg hozák mind török császár, mind francia király leveleit...” A kéziratban ezzel szemben ez áll: „...az Királi Urunk eő Felsége mű Kegielmes Urunk edgiezeséből elhatározzák, hogy Teöreök Bálint Uram, és Petrovith Peter Uram tüstén jo válagatott hadakkal népekkel induljanak megh az Wayda Uramék ellen **Erdélyben. Azis végeztetett, hogi magha Király Urunk eo Felséghe mű kegielmes Urunk nem sokára indulna el** Erdélybe. Azon küzben meg hozák mint Teöreök Czászár, mint pedig Franczus király leveleit...”

A kihagyás információtartalma mellett fontos filológiai tanulsággal is bír: a Kemény-féle kéziratban a két szó („Erdélyben”, illetve „Erdélybe”) a hiányzó sorral elválasztva, egymás alatt, sor elején található. A hiba tehát e kézirat alapján keletkezett, így bizonyosnak vehető, hogy a nyomtatvány ez alapján a kézirat alapján készült.

Ha az irat általános jellemzőire koncentrálnunk, akkor is számos apróbb, de az irat hitelességének megállapítása szempontjából igen fontos eltérést találunk. Már az első nyomtatott kiadás is modernizált a szöveget, s a hibák száma minden kiadással csak gyarapodott. Ebben a helyzetben aligha lehet következtetéseket levonni a név- és szóalakokból – mint ahogyan azt Kulcsár Péter egyébként Makkai László kiadásával kapcsolatban már megállapította⁶ –, érdemes lenne tehát egy új kiadáshoz az egyetlen meglévő kéziratot alapul venni.

⁴ ECKHARDT Sándor, *Hol van Mindszenti Gábor naplója?*, EPhK, 1943, 74–75.

⁵ Jelzete: Mss. KJ. 141.

⁶ KULCSÁR Péter, *Mindszenti Gábor Diáriuma öreg János király haláláról*, It, 1978, 516.

Fontos eltérés még, hogy a nyomtatott változatokban a napló így kezdődik: „1540-ben megértette volt még Budán való létiben...”, míg a kéziratban így: „1540. Megh értette volt még Budán való létiben...” Az irat tehát közelebb áll az évkönyvekhez; így egy hosszabb munka (esetleg kéziratgyűjtemény) részeként is felfogható, mint például a Verancsics-évkönyv. Ezen eltérés a kézirat keletkezésére adott hipotézisünknek is részét képezi majd.

A kézirat és a nyomtatott kiadások között ezen kívül is több, az értelmezést jelentős mértékben zavaró eltérés vehető észre. Ilyen például a 12. bekezdésben: a nyomtatvány „Miféle szél fúvalá tikegyelmeteket ide?” mondata helyett „Miféle szél **fuv vala** Thi kegyelmeteket ide?” szerepel a kéziratban; ugyanebben a bekezdésben: „Bocsássa bé te-kegyelmed őket szegényeket” helyett „Bochássa **csak** bé The kegyelmed eőket szegénieket”, és így tovább. Ezen felül az átírás is problematikus: a nyelvjárási alakokat részben eltünteteti, részben más nyelvjárásúvá alakítja. A nyomtatott kiadásokra általában is érvényes, hogy ott archaizálnak, ahol Kemény kézírata nem, noha egyébként ott is modernizálnak, ahol talán nem kellene (mint a névelők és a ragok esetében). Mindezek miatt úgy gondolom, a kézirat pontos újraközlése indokoltnak tekinthető.

Noha eddig dicsértük a kéziratot, ez a változat sem problémamentes. A régebbi irodalom termékeit általában annak megtalálójára adta közre, így azok vizsgálatánál a szöveg egyszeres torzulást szenved, ez esetben azonban Benkő és Kemény is alakított, változtatott a szövegen. Ezekkel a változtatásokkal kapcsolatosan az tűnik a leglényegesebb újdonságnak, hogy a változtatások kettős jellegűek. Az irat szembetűnően 16. századi tartalma miatt az azt rögzítő kutatók törekedtek arra, hogy a szöveget az akkori nyelvállapotnak megfelelően adják közre: mindkét kutatóról feltételezhető, hogy ott is igyekszik a Szapolyai-korhoz illő alakot használni, ahol az eredeti vélhetőleg nem tesz ilyet. A kézirat szövegével kapcsolatban azt sem zárhatjuk ki, hogy Benkő vagy Kemény bizonyos pontokon nem csupán az átírást tekintve archaizál, hanem belenyúl magába a szövegbe is. Bár Kulcsár szerint az irat magyar változata a 18. században keletkezett, nézetem szerint az e századra valló sajátosságok Benkő vagy Kemény átírásával is belekerülhettek a szövegbe. A 16. század utáni sajátosságok ugyanakkor valóban túl markánsak ahhoz, hogy mindet a két kutató rovására írjuk. Annyi bizonyos: nehéz a dolgunk, hiszen az irattal való bánásmód az első nyomtatott kiadástól kezdve egyre inkább szem előtt tartja a modernizálást (például a kézirat Dózsa nevét még „Dosa” alakban tartalmazza), ugyanakkor pedig kéziratunk a szembetűnően 16. század utáni alakokat is archaizálni igyekszik: a „legszembetűnőleg” alak például „legh szembe thuneolegh” alakban szerepel. Ez a kettős eljárás tehát mintegy leleplezi a szöveget: a kiadók szerint a korhű tartalom miatt szükség van a szöveg archaizálására, tehát a szöveg (legalábbis annak magyar változata) feltehetőleg Szapolyai idejénél később keletkezett.

Ennyi állítható tehát Mindszenti munkájáról, ám a korábbi tartalmi elemzés éppúgy nem magyarázza meg a mű körüli számos filológiai és attribúciós bizonytalanságot, mint az egyetlen ma fellelhető kézirat vizsgálata. A művel való foglalatosskodás közben sokáig úgy tűnt számomra, hogy megoldhatatlan feladat egyetlen, valamelyest koherensnek tűnő hipotézisben egyesíteni minden valószínű feltételezést, oly módon, hogy választ

kaphassunk a művel kapcsolatban megfogalmazott kérdések zömére. A munkálatok végére azonban összeállt egy ilyen elképzelés, mely talán érdemes a megfontolásra. Ezen elmélet csupán egyetlen elemét, magát Mindszenti pontos személyét illetően tekinthető újdonságnak. Egy gondolatmenetben összegzi a korábbi nézeteket, ugyanakkor érvelése jelentős mértékben támaszkodik a Kemény-kézirat vizsgálatának fenti tanulságaira is.

Kulcsár Péter tanulmánya⁷ vetette föl a művel kapcsolatban azt a lehetőséget, hogy nem csupán a szókincset, hanem a nyelvhasználatot is érdemes vizsgálat tárgyává tenni. Ezen sajátosságok (a latinizmusok és az általa későbbiként értékelt nyelvhasználat) alapján Kulcsár azt feltételezte, hogy az irat egy latin nyelvű munka jelentősen későbbi fordítása. Ha ez így van, világossá válik, miért érzik szükségét az irat rögzítői az archaizálásnak olyan helyeken is, ahol a szöveg egyértelműen későbbi nyelvállapotról tanúskodik.

Ezt megerősítheti Acsádynak az a mások által is osztott véleménye, hogy a munka erős műfaji hasonlóságot mutat a Verancsics-hagyatékban fennmaradt művekkel.⁸ Az évkönyv-szerű kezdetre utalna a Kemény-kézirat eleje is, amelyben az évszám mondaton kívül szerepel. Ezek a munkák a korabeli történelem egy-egy kiemelten fontos eseményére koncentrálnak, a szemtanú szemszögéből előadva azt, akárcsak a Mindszentinek tulajdonított munka. A mű keletkezését indokolni látszik, hogy tudomásunk van Verancsicsnak egy Szapolyai János tetteiről szóló munkájáról, melyhez szinte bizonyosan hasonló módszerrel gyűjtött adatokat, mint a Verancsics-évkönyvhöz. Az iratban egyébként Verancsics maga is szerepel, a király környezetében bukkan fel a gyalui táborban és Gyulaféhevárt, nem sokkal a király halála előtt.

A szerző személye körül is igen nagy a bizonytalanság. A korábbi elemzők és az általam végzett vizsgálatok szerint is a művet egy tanult, János király környezetében lévő literátor készíthette, akinek – mint az iratból kitűnik – Gábor a keresztnéve. *Mindszenti* Gábornak csak a Benkő által rögzített címből gondoljuk, amely egy másoló kezétől is származhat. Az irat szerzője, mint ahogyan a szakirodalom már régóta sejtí,⁹ valóban lehet Pesti Gábor, aki megfelel a fenti kritériumoknak, és ez idő tájt adatolhatóan János király környezetébe tartozik, míg Mindszenti Gáborról ebből az időből nem maradtak ránk adatok. Pesti Gábor, mint Újszövetség-fordító megfelelő jelöltnek tűnik, hiszen korábbi munkámban az irat szimbólumhasználatán az evangéliumi történet hatását véltem felfedezni; annyi bizonyos, hogy a jeles erasmista ettől a párhuzamtól függetlenül is képes lehetett egy ilyen latin nyelvű irat létrehozására.

Ezek a különböző eredetű feltételezések összekapcsolhatók: Pesti Gábor Verancsics kérésére készíthetett egy latin nyelvű visszaemlékezést, mely a humanista kalandos sorsú hagyatékának része lehetett, s a magyar változat ebből az iratból készülhetett, valamikor később. Ha ez a meglehetősen komplikált történet nem csak véletlen egybeesések összekapcsolása, az eseménysor még mindig nem teljes: az attribúció végső soron máig ér-

⁷ KULCSÁR, *i. m.*, 516–521.

⁸ ACSÁDY Ignác, *Verancsics Antal és Szerémi György*, ItK, 1894, 1–59.

⁹ Kulcsár Barta Gábor ötleteként említi.

vényben maradó, bár bizonytalan eleme, Mindszenti alakja még hiányzik belőle. Zárás-ként ezt a hiányt kísérlem meg pótolni.

Az emlékirattal foglalkozó kutatók sajnálattal állapítják meg: Szapolyai korából nem maradt ránk Mindszenti Gábor emlékezete. Ha viszont az irat eredetileg latin nyelvű volt, elképzelhető, hogy ez a titokzatos név a kézirat utóélete során forrt össze az emlékirattal. Ez nem lehetetlen, hiszen a történetben az elbeszélő megszólításaként csak a Gábor név szerepel. Ha ez történt, a későbbi korokban kell Mindszenti Gábor után kutatnunk, immár nem az irat szerzőjének, hanem fordítójának megtalálása érdekében.

A Mindszenti család tagjai rendre felbukkannak mind a királyi könyvekben, mind a 16–17. századi szakirodalomban. Mindszenti Kata például, aki 1603-ban halt meg, Báthory András, Zay Ferenc és Alsóindvai Bánffy László felesége, rokonságba került Balassi Bálinttal, mégpedig úgy, hogy Balassa András is feleségül veszi 1584-ben.¹⁰ A királyi könyvekben is több Mindszentire bukkanhatunk: Mindszenti Mihályra 1607-ből,¹¹ illetve Mindszenti Katalinra 1699-ből.¹²

A *Régi magyarországi nyomtatványok* bibliográfiájában is több Mindszenti bukkan elő: Mindszenti Krisztina, aki a Brandenburgi Katalinhoz fűződő kapcsolata miatt hírhedt Csáky István felesége lesz 1643-ban,¹³ a Torda megyei magyar nemes, Mindszenti Miklós, aki egy iskoladráma szereplője 1649-ben.¹⁴

Ennél lényegesebb azonban, hogy kutatásaim során találkoztam egy Mindszenti Gáborral, aki Bethlen Gábor, illetve I. Rákóczi György korában élt, és alkalmas lehetett a feladatra: kellő műveltséggel rendelkezhetett egy ilyen irat lefordításához, s talán a kellő ok sem hiányzott hozzá. Ez a Mindszenti Bethlen Istvánnal együtt peregrinált a század húszas éveiben; annak az elit szellemi közösségnek volt egyik ma kevésbé közismert tagja, melyet Heltai János művének címét¹⁵ kölcsönözve „heidelbergi peregrinusokként” azonosíthatunk, olyanokkal együtt, mint Alvinczi Péter, Bethlen István és mások. Neve a már említetteken kívül is igen illusztris társaságban bukkan fel, hiszen abban a kitüntetésben részesült, hogy gyászbeszédet mondhatott a fejedelem hitvese, Károlyi Zsuzsanna felett, akinek temetésére 1622. július 1-jén, Gyulafehérvárott került sor.¹⁶ Az eseményt az *Erdélyi országgyűlési emlékek* vonatkozó, nyolcadik kötete is említi, mely szerint Mindszenti katolikus vallású volt.¹⁷ Mint az alábbi adatokból kiderül, ekkor mindössze 15 éves lehetett.

¹⁰ KÖSZEGHY Péter, *Balassi Bálint: Magyar Alkibiadész*, Bp., Balassi Kiadó, 2008, 222.

¹¹ Levéltári jelzet: A 57, Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri regii, 19. kötet, 208–209. (Munkámhoz az Arcanum Adatbázis elektronikus változatát használtam.)

¹² Levéltári jelzet: A 57, Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri regii, 25. kötet, 217–220.

¹³ RMNy 2005.

¹⁴ RMNy 2280.

¹⁵ Az értelmiségi kör működéséhez lásd HELTAI János, *Alvinczi Péter és a heidelbergi peregrinusok*, Bp., Balassi Kiadó, 1994 (Humanizmus és Reformáció, 21).

¹⁶ RMNy 1307. A kiadványnak volt egy magyar nyelvű párdarabja is (*Exequiae principales, az az Halotti pompa...*, Gyulafehérvár, 1624), amelyben azonban Mindszenti nem szerepel (RMNy 1306).

¹⁷ *Erdélyi országgyűlési emlékek*, VIII, 1621–1629, szerk. SZILÁGYI Sándor, Bp., MTA, 1882, 12.

Szerencsére ugyanis további pályájára nézve is szépen maradtak ránk információk.¹⁸ Ezek szerint teljes neve Vicei Mindszenti Gábor, szülei Mindszenti Benedek fejedelmi udvari familiáris és Bánffy Anna, testvére a már említett Mindszenti Krisztina.¹⁹ Miután atyja meghalt, édesanyja Gyekei Wesselényi Boldizsárhoz ment feleségül; atyja halála viszonylag korán érthette, hiszen Wesselényi és Bánffy Anna már 1613-ban egy család voltak.²⁰ Peregrinálása után pedig itthoni karrierbe kezdett. Bethlen Gábor 1629. június 25-én írt levelében említi őt, mint jó szolgájának, Mindszenti Benedeknek gyermekét, aki már szintén „házunkbeli jó szolgánk”. Felesége, Péchy Erzsébet Péchy Simon egykori erdélyi kancellár leánya volt, akit 1630. április 28-án vett nőül.²¹ 1634-től Doboka vármegye főispánja lett, és – nem tudni pontosan, mikortól – tanácsosként is működött. 1642. március 13-án, Gyulafehérvárról érte a halál; özvegye meghívta ifjabb Rákóczi Györgyöt a temetésére. E szerint az irat szerint mindössze harmincöt éves korában érte a halál. Egyetlen gyermeke, Erzsébet, Kapy Gáborhoz ment férjhez.

Az emlékirat magyar fordításának keletkezése is meglehetősen indokoltnak látszik, noha kétségtelen, hogy arra Erdély története során számos egyéb alkalom is adódott, hiszen az erdélyi fejedelmek gyakran igyekeztek a fejedelemség történetét (köztük az önálló fejedelemség legitimitásának kérdését) történeti munkák formájában, humanista történetírók bevonásával feltáratni és bemutatni. Fokozottan érvényesülhetett ez a törekvés, amikor olyan fejedelem uralkodott, aki önálló kultúrpolitikával és erős propagandával bírt. Az 1620-as években Bethlen Gábor ellen igen erőteljes katolikus propaganda alakult ki, mely a paszkvillusi irodalom és a röplapok szintjén túl is jelentkezett, szükség volt tehát Erdély önállóságának történetileg megalapozott igazolására. Egy további indok is állhatott ekkoriban a mű magyar fordítása mellett: Szapolyai korához hasonlóan ismét fölmerült a magyar uralkodó által egyesített nemzeti királyság gondolata; a kegyes, ellenségeinek megbocsátó király alakjának felidézése akár e szándék megerősítéseként is szolgálhatott.

Ez az elképzelés természetesen nem állíthatja magáról, hogy minden kérdésre választ adna. Egy lehetséges keletkezési folyamatot igyekezett felvázolni, ezek az elemek azonban kicserélhetők; különösen, ami Mindszenti Gábort illeti; korántsem bizonyos, hogy éppen erről a Mindszenti Gáborról van szó. A fordítást sem bizonyosan ő készítette; elképzelhető az is, hogy csupán a másolóval van dolgunk, a munka keletkezésének fázisai azonban egyezhetnek az itt vázoltakkal.

Az elszórt adatok, a szöveg furcsa sajátosságai, illetve az ezekből fakadó elméletek összeillesztése és kiegészítése abba az irányba mutat, hogy Mindszenti munkája nem az

¹⁸ A bekezdés adatainak forrása: LÁZÁR Miklós, *Erdély főispánjai 1540–1711*, Bp., Athenaeum, 1889, 148–149. Az adatok egy részét idézi SUNKÓ Attila, *A Gyulafehérvári Káptalan és a Kolozsmonostori Konvent Levéltárának működésére vonatkozó iratok*, Lymbus: Magyarságtudományi Forrásközlemények, 2003, 89. Ez utóbbi kiadványban egy Mindszenti Gáborhoz írott, adminisztratív jellegű fejedelmi levél szerepel, 1640-ből, uo., 88–89.

¹⁹ LÁZÁR, i. m., 136. (A Vicei Mindszenti Benedekről szóló részben.)

²⁰ LÁZÁR, i. m., 145.

²¹ TT, 1884, 672.

egyik első magyar nyelvű emlékirat tehát, hanem egy latin eredeti később, feltehetőleg a 17. század első felében készült fordítása.

Függelék

Kemény József kézirata

Az alábbiakban Mindszenti Gábor emlékiratának Kemény József által készített másolatát adjuk közre. A címlap és a latin nyelvű előszó esetében jegyzetben közöljük, ha a kézirat eltér az Eckhardt Sándor tanulmányában (EPhK, 1943, 74–75) közölt átirástól. Az *i*, *ü*, *ö* magánhangzókat rövid formában közöljük, mivel a kézirat nem tesz különbséget közöttük. A központosítást és a mondat közben található nagy kezdőbetűket megtartottuk. Az előforduló rövidítéseket szögletes zárójelben oldjuk fel. Kemény lapszéli jegyzeteit szintén a lábjegyzetben közöljük. Kéziratunk rögzítésekor Kemény a főszövegben tett apróbb javításait is rögzítettük, annak érdekében, hogy teljesebb képet kaphassunk a másolás folyamatáról. Ennek érdekében a tollhibákat sem javítjuk a latin bevezetőben és a főszövegben sem, s a lábjegyzetben is csak akkor, ha a hibát értelemszerűen minősítjük. (A helyesnek gondolt alakot azért csak a lábjegyzetben közöljük, mert nem tudhatjuk, a hibát a mű eredeti kézirata, Benkő vagy Kemény követte-e el.)

Első Zápolya János Király'
utolsó napjai
irta le
Mindszenti Gábor²²
I^o János Király' Udvari Embere,
most pedig
Közre bocsátja²³ leg először
Közép Ajtai
Benkő²⁴ Josef.

Praefatio

Manuscriptum hoc auro praeciosius,²⁵ dignumque, ut non amplius publicam fugiat²⁶ lucem, obtinuimus M. Vásárhelyini A[n]no²⁷ 1789 ab Ill[ustrissi]mo D[omi]no Comite

²² Eckhardt: Gabor.

²³ Eckhardt: bocsátja.

²⁴ Az n betű utólag beszúrva; a név pirossal aláhúzva.

²⁵ Eckhardt: praeciosum.

²⁶ Eckhardt: fugat.

²⁷ Eckhardt: Ad.

Ludovico Theleki de Szék, bonarum artium fautore, Patriaeque, rerumque patriarum amatore insigni.

Continetur vero idiographon²⁸ hujus Manuscripti in Codice manu exarato, veteres Tran[ssylva]niae Articulos sic Dictos Diaetales in se continente.

De Auctore hujus M[anu]S[crip]ti haec habeto: in Codice praelaudato, circa finem, ubi haec historia incipit, in fronte quasi ejusdem haec leguntur manu eadem, quae historiam hanc descripsit, scripta: „Mindszenthí Gábor Diariuma Öregh János Királi haláláról.” Nec retento Auctoris nomine, alium praefiximus titulum, fors²⁹ magis /: si lubet /: convenientem.

Auctorem vero fuisse coevum, non est cur pluribus doceamus, quum illud ipse historiae contextu ubique palam faciat

Josephus Benkő. m. p.

Mindszenthí Gábor' Diariuma Öregh János Királi haláláról.

1540. Megh értette volt még Budán való létiben mű Kegyelmes Urunk Janos Király ö Felséghe, hogy Erdély Országába való Vaydáy Majlath István, és Balassa Imre Uraim eo Kegielmek ingadoznának hűséghekben, és hogy Ferdinandus Nemeth Király eő Felséghe emberei által, és főképpen Száz Uraimék által eőket mű Kegielmes Urunktul elchábitani igiekeznék. Hivatás tústén Werbeucz Uramat eo Kegielmét mű Urunk eő Felséghe, mondaná, mi bizonios hir lönne feleolle. Cancellarius Uram eő Kegielme tústén meg jeőve Urunkhoz, tanáchozánakis edgiüt dilestvig, azután edgibe híván az tübbi Urakat, meg jeőve az bizonios hir Erdelyből, hogy Vayda Uramék chufoson elpártoltak volna Urunktul, megadván hütöket Ferdinandus Nemet Királynak, voltis nagi zugás az Udvarban, mert bizoni nagi dologh meg hütt Királját Urát el hagini.

Más nap vasárnap Urunk eő Felsege Isabella Aszonyal szent Misét halgatván az nagy templumban, ajhétatoson imádkoztak vala, de Aszonyunk Királynénk Jaksith Illona aszonyommal eő Kegielmével elébb mene ki az Templumbol nagon lévén már akkor viselős, és tovább az térdeplést, imádkozást kinem álván. Kisérté vala ki Aszonyunkat Királynénkat Cancellarius Werbeucz Uram, és Ezek Uram, kik midön ki mennének az templumbul, és az sok nép látná Királyné Aszonyunkat jüni, nagy öröm hang leön, és kiáltás mondván; Adja Isten, hagi legien Magyar hazánknak magyar Kiralífia, ne szorujunk más nemzetre, és ne haljan ki magyar vér. Igy mene haza az Mathjás³⁰ Királi palutájában visza Királiné Aszonyunk eo Felseghe, jobban is lün nem sokára. János (Királi) Királi Urunk eő Felséghe, ámbár nyavaljás lenne már, de ki-halgatta végig az Templumban az Szent Misét, történt vala akkor ilj dologh penig, hagi midön az Pap, Budai Praepost Uram el véghezné szent áldozatját, és Királi Urunk ü Felséghe már ki akarna indulni magais az templumbol, az gyorgyák csak edgizerre maguktul ki aluvának

²⁸ Eckhardt: idiographa.

²⁹ Eckhardt: forte.

³⁰ Mathjás-ból javítva.

az nélkül hogy valami szél fut volna, vagy penid valaki hozzá járult volna, ezt magamis láttam nagi chuda dolghot, de mü Kegielmes Urunk eö Felséghe nem láthatta, miert hogy már az ajto felé fordult vala, nemis mondottuk neki soha ez dolgot, mert már ereössen elbusult vala az Erdélyi hírek miatt, és nyavajlás is vala már, mert akkoris szinte szédülve mene ki, mües³¹ nem kevésse megh háborodánk ez nagi chuda dolghon, hallámis vala hátom megett mondani: bizoni vége nekünk. De az sok nép szemeit az Királira függetvén nem látja vala az oltáron történt chudát, mert szeretik vala nagiok, kichiniek mind az Királit Urunk eö Felséghe, és sainálják vala nyavaliás voltát.

Ezeknek utánna haza meniünk vala az Királial eö Felséghevel, és edgibe giülének az Urak az Királi palotában, leön is akkor hoszás taniáchkozás az dolgok feleöl leg elébb beszélgettvén az Váradon teött Keötésreöl, ez sok beszédnekis ada akkor okot, miért hogy bizoni az dologh az Országnek eleiben még ekkedig nem bochiátatott, Ferdinandus Németh Királi penigh ezen keötést meg zavarta azzal, hogy Wayda Uramékat, kik Erdélyben valának sok szép erős várok, és jóságok birtokában, el chiábitotta Urunk eö Felséghe hütitül. Valánakis sokan, kik Királinak eö Felséghe nek szemire hániták, hogy oly semmi, sohuni Oláh embernek, mint Majláth Uramnak eö Kegielmének³² anyi hütet, jóságot méltosághat adott, bizoni más ember inkább megérdemlette volna ez tisztet. Látván penig az Urak mi veszedelemben lennének az dolgok, mivel ez hazának szép erős (várai) várai, és végbhástiai Almas, Leta, Diod, Fogaros, Dewa és mások az hiteszegett emberek markában valának, és miért hogy Szász Uramék eö Kegielmek inkább huzodnának Ferdinandushoz eleitől fogva, az Királi Urunk eö Felsége mü Kegielmes Urunk edgiezéséből elhatározák, hogy Teöreök Bálint Uram, és Petrovith Peter Uram tüstén jo válagatott hadakkal népekkel induljanak megh az Wayda Uramék ellen Erdélyben. Azis végeztetett, hogy magha Király Urunk eö Felséghe mü Kegielmes Urunk nem sokára indulna el Erdélybe.³³ Azon küzben meg hozák mint Teöreök Czázár, mint penig Franczus Királi leveleit, melyekben nagi ígéretek tétettek Királiunknak eö Felségének, segítségetis ígértenek vala néki, melly dologh nagi örömetis okozza az Udvarban. Meghozák akkor azon hirtis, hogy Mayláth Uram Fogaras várát meg erősítette volna, és oda akarná magát huznia, sokat bizbán³⁴ ezen várnak falaiban, és az Szász Uramék ígéletiben. El jeöve is szinte ez orában Andrási Menihárd Uram Gyulafejérvárról, és elébeszéllé nekünk amaz agiafurt Majláth Uramnak sok féle pactikáit,³⁵ és hogy már németh népeketis várna bé Erdélybe. Jeöve penigh ez közben paranchiolat Teöreök Cházártól, hogy Királi eö Felséghe mü kegielmes Urunk Peter Waydát, kik Chicho várában tartozkodik vala, küldené vissza Cházárhoz.

Miért penig ez dolgokh mind olyanak valának, mi mia³⁶ Janos Királinak sietni kell vala Erdélyben, mü azért Isten segítséghevel neki készülénk ez nagi utnak, volt is sok

³¹ Margón: fert loco müis.

³² A kezdőbetű F-ről javítva.

³³ A mondat az összes eddigi nyomtatott kiadásból hiányzik.

³⁴ Helyesen: bizván [tollhiba].

³⁵ Helyesen: practicáit [tollhiba].

³⁶ Margón: i[d] e[st] miatt.

busulás az Udvarban, merth Királiné Aszonyunk betegséghe, és Királiunk Urunk eő Felséghe nyaljás³⁷ volta sok gonдох okoza szegény fejünknek, nemis volt éppen betegh János Kirali Urunk, mert nagon jár vala dolgában, de ereiből kezd vala már ki fogyni, kevesetis jár vala ki (palotájából) palotájából, gjakron panaszolkodván, hogy szédülne néha néha, és nehéz volna az melje. Egyszer meg kívánta vala szegény az asztalán ebéd közben az veres budai bort, meljet eddig soha sem ivott vala, és monda nékem, lám Kegielmed! iszuk már az veres bortis, mert majd kikopunk borbul ha Erdélynek indulunk, az hol Majláth uram ki pusztított várainkból, és bizonial pinczéinkhez is nyult, mert szereti eő Kegielme az jó bort; tudja meg The kegielmed, hogi az Oláh az migh szegény, addig csak az Korcsomában³⁸ iszik bort, ha van mibül,³⁹ de ha nagy Ur lesz, akkor asztalán tartya⁴⁰ drága pinczét. – Sok tréfátis üz vala az Királi Urunk eő Felséghe az napon, és midön kérdeztettnék, minü Zábliáját⁴¹ paranchiolná ü Felséghe utra el vinni, ezt felele: bizoni látia Isten lelkünket, hogy kívánnok, hogy mint kereszthién Királi, zábliá nélkült mehessünk Erdélybe, de Wajda Uramék Zábliával várnak réánk, azért mües üres oldallal neki nem indulhatunk, de kössétek The kegielmetek azon zablíamat fel, kivel paraszt Dosa Uram ellen hajdon hadakoztuk,⁴² mert nem érdemel ennél többet Mayláth Uram hitván feje.

Itt lévén már az nagi büjt, és az Utat⁴³ sem halaszthatván tuvább, minekutánna az Királiné Aszonyukkal⁴⁴ ü Felséghe mindenekrül bövségesen szollott volna, oktatta volna is mit tégyen, ha ne talám az alatt valami véletlen történnék, egy öreg chiomo⁴⁵ írást adott által ü Felséghe mü Kegielmes Urunk Aszonyunknak, mondják,⁴⁶ testamentuma leött volna, de azt mü nem hiszük, hiszem csak Zázsebesen teötte meg ezt későbbre az mint tudjuk, de mondák az többiek, hogi ezen chomoban leött volna az Váradi tractárol szolló írárok, és levelek. Tudom aztis, hogi el indulásunk előtt való pénteken pechiételte meg Cancellarius uram, és Görgi Frater Barát ez chiomot, és midön az palotában bé mentem volna, mondá nékem ü Felséghe: No Gábor Uram, gondoskodtunk⁴⁷ (minde) mindenekrül, The kegielmedről is, kit ha Isten után megérkeztünk Erdélyben, vissza küdünk Aszonyunkhoz, ha meg halunk lesz Aszonyunknak gondja The kegielmedre. Az mü kegielmes Királiunk' ez beszédere midön sirásra szinte fokadnánk, monda, ne féljen The kegielmed, mert halálunk előtt mégh sok igazitanunk valo vagyon, és Isten' eő kegielme mégh napjainkat megh nem szakasztotta, érzünk mégh anyi ereöt mü magunkban, hogy jámbor szolgálóinkat megh jutalmazhassuk, és gonosz szolgálóinkat megh bün-

³⁷ [A. m. nyavalyás.]

³⁸ Az m betű l-ből javítva, láthatólag másolás közben.

³⁹ A tagmondat a margón beszúrva.

⁴⁰ A ty betű gy-ből javítva.

⁴¹ Margón: kardgyát.

⁴² Helyesen: hadakoztunk [tollhiba].

⁴³ A kezdőbetű olvashatatlan eredetiből javítva.

⁴⁴ Helyesen: Aszonyunkkal [tollhiba].

⁴⁵ Margón: csomo.

⁴⁶ Az n utólag beszúrva.

⁴⁷ A szó gondolkodtak-ról javítva.

tethessük, nemis kívánunk azontul élni, légien az eö Szent akaratia. Ezt mondván, mint edgi elfárodtn le ül vala ü Felséghe az öreghe székre, és hoszason nem szoll vala, akkor láttuk legh szembe thüneöleghe ü Felséghe giengülését, és midön karját az székrül le bochiátaná, szinte el veszté öreghe arany giürtijét, kit Giörgi Barát fel fogván, és vissza adván, mondá néki ü Felséghe: drághe ez az giürü mü nekünk, és országhunknak, de ennél mégh drágább kinchiel bizzuk megh majd the kegielmedet, és ezzel el bochiáta mü benünket ü Felséghe, de jobban leön, mert délután ló-hátán járá megh az várát, és ighen nyájason beszél vala az sok néppel, ki körül vevék ü Felségét, hoga jámbor Királiát el utozása előtt megh megh láthassa.

Más nap elindulának Budáru az Királi társzekerei, és hátas lovai sok néppel, akkor történék az hoga Geszthi Uramat elkapván az lu,⁴⁸ szinte az Dunába ugra, és szinte oda vesze, az mit ü Felséghe megh tudván mondá az ifiu ur Losonchy Uramnak, lám the Kegiemed, Geszthy uramnak igen sok az tüze, azért itatta megh Isten eö Felséghe véllé az vizet, vigiázzon the Kegiemedis, ne hoga az nagi tűz mia Dunára kellessék the Kegiemedet küldenünk. Jolis mondta ü Felséghe, mert Losonchy Uram igenis hasartos,⁴⁹ az mi miatt ez előtt Egernél szinte oda vesze feje.

Ez közben sok beszédek leönnek az udvarban, és az népek között, sokan erősítvén, hoga ü Felséghe bizoni Budára többé viszsza nem jönne, mert látható vala már gyengülésse,⁵⁰ de ez akkor onnan lehetet, hoga (eö) eö Felséghe ez napokon szörniü keveset alutt,⁵¹ gondoskodván szorgalmatosan az Országh minden dolghairól,⁵² és⁵³ niughatatlan lévén az jövendőreöl.

Más nap elnem indulhattunk vala mégh, ámbár eö Felséghe akarta vulna, mert bizonios hirek jünek vala Legiel⁵⁴ országbul, hoga Franczus Királi embere ma hulnap megh jüne Budára megis jön vala az nap estve felé Franczus ember Lékró⁵⁵ Uram, kivel eö Felséghe késön estvig titkon tractál vala, ez beszéli vala Károl Cházár nagy betegségét, és az Romai Szent Pápa udvarának ez iránti nagi örömet, miért hoga az Kardináloknak nagiobb része nem szereti vala Károl Csázárt Ferdinandusnak bátiát, aztis beszéli vala mint bizoniost, hoga Ferdinandus Németh Királi alkudozik már az Teöreökkal az békeséghe iránt, és hoga Ferdinandus ezen békességheben az Velenchéseketis belé akarná huzni, az mire az Teöreök kevés kedvet mutatna, és hoga Károl Cházaris azon teörekeödnek, hoga az Velenchések ebből kimaradjanak, nekiek igérvén alattomban Kremont,⁵⁶ és Geraddat /:sic!:/.

Más nap utoljára edgiben giülének az Urak Urunk eö Felségénél, és határozának szükségnek lenni az Franczus Királihoz edgi küleöneös keövetet elküldeni, és ezen tisztet

⁴⁸ Margón: Ló.

⁴⁹ A t betű d-ből javítva. Margón: hásartos, rit.

⁵⁰ Az első két betű olvashatatlan eredetiből javítva.

⁵¹ A szó utolsó három betűje olvashatatlan eredetiből javítva.

⁵² A szókezdő betű g-ről javítva.

⁵³ A szó után áthúzott betű (talán ny) található.

⁵⁴ Helyesen: Lengiel [tollhiba].

⁵⁵ Margón: fert Le Croix.

⁵⁶ Margón: Cremonát.

Cancellarius Uramra akarák bizni, meghis leön az edgiezés, de soha se tudom miben multt ez dolog, mert Cancellarius Uram el nem mene Francz országban; hanem Statilius János Uram küldetéek ez küldöttsége, ki nagy tisztos jámbor ur lévén, modják⁵⁷ Királyné Aszonyunk kérésére, nagy nehezen azután nem sokára fel válalá magára ez küldést, leönis akkor nemis kichin harag Giörgi Frater Barátra, miérthogy gondolták vala, hofi ü fordította volna el Királiunk eö Felséghe elméjét Cancellarius uramtul, nemis szeretik vala az Királi chelédi az Barátot, miérthogy már az előtt nem sokkal sokdolgokban⁵⁸ mártotta vala az Barát kalányát. Ezen embertis porbul emelé ki Királiunk (ü) ü Felséghe, adja Isten, meg ne chialatkozzék benne ü Felséghe, mert bizoni eddiglen sokan chialták vala megh jámbor istenfélő Urunkat ü Felségghét.

Jüvének penigh ez alatt ujjabb hírek az Waydák felöl, azért nem sokára megh indula velünk az királi ü Felséghe harmadnap, buchiut vévén Aszonyunktol, ki nehezen viselé vala az meghválást, a sok nép penig kíséré vala ü Felségghét szinthe Szeged feléig, de ott ü Felséghe el buchiuzván⁵⁹ sok Magyar Uraktul, kik ütét⁶⁰ kísérék vala, haza bochiátá ütét, és utiát megh változatá, Gialu felé sietvén az ott lévő Táborban, az hol Cancellarius Uram, Petrovith Péter Uram, Wrantzus⁶¹ Uram, és az több fő urakis megérkezének vala. Leönis vala Király ü Felségghének nem kichin boszonkodássa, mert ott halja vala, hofi Teöreök Bálint Uram, es Petrovith uram Balassának két öreg h várait Diodot, és Almást elfoglalták vala, és porrá ronták vala, az jámbor Királi nem akarja vala akkor megh ugi annyira megh büntettni Balassa Uramat, remélvén, hofi lejövetele után talám⁶² csak megh tér, de ezképpen füstben mene ü Felségghének jámbor Kereszthián szándékia.⁶³ Ekkor megh ijedvén Mayláth, és Balassa uramék, feleségiekkal, giermekiekkal, és chieledeivel nagy⁶⁴ futtan futának Fogarasban, ott keresvén magoknak menedéket, mert már nagon ketes⁶⁵ volt állapotok, Szász Uramékis megh szeppenének nagon, mert az vártt, és kértt németh segítség csak nem jüve el, és keresék vala ujra Királiunk ü Felséghe kegielmét. Ilyen volt ez előttis ez az por nép, oda hajlik, az merre az szél fuv /:sic:/,⁶⁶ ma jöjjön az Teöreök, és megh chiokolja Kaftániát, holnap jöjjön az Magyar, annak hizelkedik, holnap után penig jöjjön az németh, azt áldja, örökké csiak magha hasznát keresvén, hazáját ha kell, elis tagadja. Ezek valának ü Felséghe szavai akkor, midön ez hírek az táborban jövének.

Ezeknek utánna giülést hirdetvén ü Felséghe Thordára,⁶⁷ magais oda el mene, de akoron már látszott erőssen Urunkon ü Felségghén nyavaljás volta, jár vala ugian megh, de

⁵⁷ Tollhiba.

⁵⁸ Helyesen: sok dolgokban.

⁵⁹ A második betű o-ból javítva.

⁶⁰ A szó „eötet”-ből javítva.

⁶¹ Margón: *Werantzius*.

⁶² Az első szótag „ma”-ról javítva.

⁶³ A szó „szánkédia”-ról javítva.

⁶⁴ A szó előtt áthúzva: meg.

⁶⁵ Margón: *kétes*, kétséges.

⁶⁶ Kemény a főszövegben található megjegyzése.

⁶⁷ Hiányzó ország.

lábait gyakran fáitván, jokor fekszik vala le. Akkoron teörténék penig meg, hogy Balassa Uram megh bánván bolond tetteit, kereste vala ü Felsége⁶⁸ ujonni kegielmét, elis küldé előre Kereszturi Uramat az Udvarban, hofi engesztelné megh ü Felségét, iris vala Giörgi Barát Uramnak, hofi nyerné mégh⁶⁹ Urunkat, és jámbor szivét. Maga eleibenis bochiátá Urunk ü Felséghe Kereszturi Uramat, és az Urak előtt igi felel vala: Értiük eö kegielmének⁷⁰ kérését, bár adta volna Isten, hofi eö kegielme⁷¹ ez kérésre soha se szorult volna. Okunk volna ugian eö Kegielmét keménien megh büntetni, mert háládatlan vala hozzánk, de megh tekintvén némely hiveink kérését, hajlandok vagiunk eö kegielmét kegielmünkben vissza fogadni ha megh tér, és mü nekünk több busulást nem okoz, tessék eö kegielmének münket ez Ország színe eleött megh követni, és tapasztalni fogja, hofi kegielmünk nagjobb mintsem az eö bünie, Isten Te kegielmeddel. Ezzel bochiátta el az jámbor istenfélő Királi Kereszturi Uramat.

Ezeknek utánna jüvének Tordára némely Szász Uraimékis, még az giülés előtt bémenetelt kérvén ü Felségéhez, de Cancellarius Uram benem akarja vala eöket ereszteti, mondván, nemérdemlik The kegielmetek, hofi bé-jelenchiem. Voltanakis sokan az Urak közül, az kik élesen mondják vala nagon: Miféle szél fuv vala Thi Kegielmeteket ide? – voltanak egiebb beszédekis, kin Szász Uramék igenis megh busulának, el menének ez okon Giörgy Barát Uramhoz, szép ajándékotis hozván néki, kéri vala eötet, engesztelné megh Urunkat. De Urunk eö Felséghe fülében menván ez dolgok, modja⁷² Cancellarius Uramnak: bochiássa (csak) csak bé The Kegielmed eöket szegénieket, nem taszithatjuk el eöket mü töllünk, légien rajtok is irgalom. Bejüvénekis Szász Uraim Urunkhoz, és mentegetni kezdék magokat hosszason, az mit el unván ü Felséghe, mert éppen niavaliás vala, monda: Teöbbit hallottunk The kegielmetekről, mintsem The kegielmetek beszélteni tudnának, már mostis ighenis sokat halgattunk, mert hajlandobbak vagiunk az kegielemhez, mintsem az hosszas beszédhez, tudja The kegielmetek, mit szoktanak azokrol mondani, kik sokat beszélnek, tegienekis The Kegielmetek már valahára edgi olyat, kibül megh láthassuk, hofi The kegielmetek hiv, jámbor, és hütt-tarto szolgálím, igi részünkrütis⁷³ megh leszen az kegielem.

Az giülés napiára penigh eljüve Balassa uram is égi sárga lovan nagi alázatosan Kereszturi Urammal edgiütt, szolgálít az Keresztes mezejin hagyván. Voltanak mintédgi tizen. Eljüvén penig az palotára, az hová sok számos Urak, és népek valának, térdet hajtott, és engedelmet könyörgött könyes szemekkel Urunktul eö Felségétül. Ű Felséghe monda penigh néki: keljen fel The kegielmed előttwnk, mert Istenek nem⁷⁴ vagiunk, lám kardot nem övttwnk⁷⁵ magunkra, mibül itilheti The kegielmed, hofi az irgalomtul, és

⁶⁸ A szókezdő betű K-ról átírva.

⁶⁹ Tollhiba, helyesen megh.

⁷⁰ A szó alatti sorban, ugyanitt ugyanez a szó szerepel, ott a végén áthúзва: nek (másolási hiba); a betoldást vélhetőleg ide szánták.

⁷¹ Az előző jegyzetben szereplő javított szó.

⁷² Tollhiba, helyesen: mondja.

⁷³ Tollhiba, helyesen: részünkrütis.

⁷⁴ A szó olvashatatlan eredetiből javítva.

⁷⁵ A kiadásokban „öltönk” szerepel.

kegielemtül nem vagiunk idegenek, az áruláshoz hozzá szoktunk már ugián, az mint The Kegielmedis tudhatja az multakrul, de azért ne hidje The kegielmed, hofi szivünk, lelünk az eziránti fájdalomtól elszokott volna, Isten tölt ez orában balsamot szivünkben, kennje The kegielmed keze azzal ezután sebeinket, hofi az multrol elfelejtkezvén, ez orárol kegielmesen megh emlékezhessünk. Igi bochiátá el az jámbor Királi megthért szolgálíát.

Urunknak nyavaliája ezek közben mind inkább inkább terhesedvén, végheis lévén majd az Thordai giülésnek, elküldöttek az Urak münket Gyulafeiérvárra előre, hofi Urunknak ü Felségének az számára készitteneök ott el az szállást, elis indultunk tüstén, (de) de az nagi zápor mia az nap csak⁷⁶ Teövisig meheténk vala, és ott találkoznak vala Ezek Urammal eö kegielmével, ki meg hozá az hirt, hofi Mayláth Uram Fogaras várát mikipp erősíti vala, és az Brassai Uramékkal alotomban mikipp practicál vala.

Más nap délre Gyulafeiérvárra megh érkezénk, és mindent giarló értékünk szerént az legh jobban elrendeltük⁷⁷ vala.

Vighe lévén az giülésnek el jüve Urunk ü Felséghe is feiérvárra nagi lassan, de jaj, hofi vala megh változtattva szegény urunk képe! – nemis marada ott hoszason, mert javasolják vala az Urak ü Felségének, hofi jó volna az levegeöt változtattni, roszt lévén fejérvárat az sok sáncz mia, és viz mia az levegeö. Azért elindulánk Julius első hetiben Szászsebesre. De ott mint giengébb giengébb leött jámbor Urunk, meghis busulának ezen erőssen az Urak, sokatis tanáchialkoddak vala magok között arrul, hofi mit tegyenek, ha az véletlen halál meg látogatná jámbor Urunkat. Valának penig az fő Urak közül ezek ott: Werbeucz István Uram, Teöreök Bálint Uram, Petrovith Peter Uram, Ezek János Uram, Wranczius Uram, és Giörgi Frater Barát Uram.

Azonközben megh jüve Budáru az bizonios hir, hofi Királyné Aszonyunknak Julius 7dikén fia születet légyen. Ez hirre Urunk ü Felsége lora ülvén, nem tekéntvén veszedelmes nyavaliás voltát kimene az városbul az táborba, az holis az hir már elterjett vala. Valais az nap nagi öröm városban, táborban, mert szeretik vala az népek az jámbor Királit, mü Kegielmes Urunkat.

Estvefelé penig vissza jüvén az városban, midön Urunk lováru le akarna szállani, szegényi Urunk igen nagi nehezen jühetet le az lurul, ott álván penid az urak, mondá nekiek vidám arczával: No atiámfiái, nagon megh nehezettünk, de nemis chuda, mert már giermekünkis niomott gondot niakunkra, de The Kegielmetek segítségével már csak eztis elhordozzuk. (Jár)

Jár vala penigh azis akkor Urunknak eszében, hofi Budára menne fiát megh látni, de más nap oly nyavaljás⁷⁸ leött Urunk, hofi fel nem kelhete. Az nap penigh bennünket rendre magához paranchiol vala, és beszél vala böven mindenekről. Más nap penigh roszszabbul lévén Urunk, magához paranchiolá Giörgi Barát Uramat, kivelis ighen hoszszason tractál vala az Országhrul, fiáru, és az jeövendeö dolgokrwl. Ezeknek utánna bé paranchiolá személjünket magához, mondá: The kegielmed készülén, mert igéretünk

⁷⁶ A szó „ciak”-ról javítva.

⁷⁷ Törlhiba, helyesen: elrendeltünk.

⁷⁸ A v betű javítva.

szerént kűldiűk The Kegielmedet Budára, modja⁷⁹ Kegielmed ott, rosszszul vagiunk ugian, de ha Isten megh giogiit, megiünk maid müis Budára. Ez szavak után megh fordulván nagi nehezen Urunk, modja azután ezt: vagi halva Székesfeiérvárra, az hol élve Koronánkat kaptuk. Ez szavak után el halgata Urunk, és nem sokára ezután haljuk vala mondani: Uram segits! Uram segits! – vissza fordulván penigh edgi fertálj mulva, int vala Urunk, hoga adnék vizet, de nem ivutt, ámbár nagi meleghe vala.

Harmad nap mulva reggel hivatá magához Urunk az Urakat, inti vala eöket az edgiességhre, ajánlia vala nekik hazáját, feleségét, giermekét, fö bizodalmát penigh Gjörgi⁸⁰ Barát Uramban vetvén, réa bizá giermeke dolgát.

Más nap Szent Mise áldozatiát kívánván Urunk, felálittaték szobájában az szent oltár, és midön már Gjörgi barát készen várná az giorgiáknak⁸¹ meggiujtását, mert eö mondja vala az Szentmisét, hosszaszon nem akartak azok meghgiulni. Eznekutánna alunni kívánt az Urunk, de nem alhatott, nem szollott szinte többet haláláig, és⁸² niolcz kinos napok után, Julius 21 napján megh hala jámbor Urunk szép csendesen.

Ez leön véghe jámbor Magyar királiunknak, kit minden népek siratnak. Mü⁸³ penigh mégh az nap az Urak’ rendelésséből, jámbor szegény Urunk többszöri ígéleti szerént, az levelekkel Budára indultunk ez szomoru giáz hir meghvitelére.

⁷⁹ Tollhiba, helyesen: mondja.

⁸⁰ A szó „Giörgi”-ből javítva.

⁸¹ Margón: gyirgyáknak.

⁸² A szó után áthúzva: 8.

⁸³ A szó „En”-ből javítva.